

Nya medaljörer

Vid vårstämman 28 maj 1995 i Österbybruks herrgård överlämnades i enlighet med styrelsens beslut, Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds förtjänstmedalj till Allan Andersson, Uppsala, Rudolf Bergvall, Uppsala, Mona von Engeström, Fjärdhundra och Rolf Johansson, Örsundsbro.

Allan Andersson

Jag är född 1925 i Uppsala. Hade min uppväxt i yttre Svartbäcken, närmare bestämt i kv Pukehornet. Här hade Uppsala stad planerat barnrikehus och tre av dessa byggdes 1911. Så tillkom hus nummer fyra beläget Swedenborgsgatan/Gamla Uppsalagatan omkring 1928.

Att få bo och vara tillsammans med så många jämnåriga blev en skola för livet. Vi hade stor frihet och tog också vara på den. Dock måste jag erkänna att Pukehornets "liv och leverne" är ett oskrivet kapitel.

Jag har som barn varit en observatör eller om man så vill en nyfiken iakttagare. Det var här och omgivningen omkring som jag verkligen kom att grunna på allt jag såg och hörde de tio år familjen bodde där. Väckt ur mina funderingar blev jag varse hur mina kamrater reagerade då jag dröjde kvar. – Kom nu'ra, sitt inte och dröm grabben!

I skolan översåg mina lärare med brister i räkning och geografi men sken upp då jag rabblade upp psalmverser jag lärt utantill. En liten prövning var det att få ett erkännande från katedern där lärarinnan eller magistern gav beröm för min uppsatsskrivning.

– Barn, vi har en elev i klassen som skriver och han kommer nog att lära sig stava så småningom!

I vuxen ålder jag ägnat flera år att kartlägga näringslivet i Uppsala. Men för den skull har jag inte glömt bort att det finns något som heter att skildra händelser i något man kan kalla stämningprosa. I mina insatser av hembygden har jag så erhållit förtjänstmedalj från Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund som överlämnades av landshövding Jan Erik Wikström i vårfagra Österbybruk maj 1995.

Medaljen pryds av en runsten, den har i präglingen en knäböjande man som är i färd att hugga ett meddelande eller något annat viktigt – en hälsning till eftervärlden. Medaljens baksida är prydd med kungsängsliljor. Överst står det skrivet: hembygdens tack. Figurerna är verk av Bror Hjorth. Stort tack för denna gåva. Man bär ju inte medaljer varje dag, men den finns till hands att se på. Att spanna viljan i fortsatta projekt, helt klart.

Rudolf Bergvall

Jag är född år 1905 i Säter i Dalarna. Mina föräldrar som var genuina upplänningar bosatte sig där under några år men flyttade sedan tillbaka till Uppsala, där jag växte upp. Efter genomgången folkskola fick jag anställning i en bokhandel, men efter några år bakom disken beslöt jag att byta yrke och genomgick utbildningen till lärare vid folkskoleseminariet.

Under seminarieperioden påbörjade jag också utbildning för att avlägga organistexamen, så att jag skulle kunna erhålla en så kallad förenad tjänst.

Efter avlagd folkskolläraryexamen erhöll jag en termins vikariat i Uppsala och därefter måste jag slutföra en uppskjuten militärtjänstgöring och fullborda musikerutbildningen.

I Hjalsta socken hade man några dagar före höstterminens början år 1930 blivit utan lärare och organist. Då kyrkoherden fått kännedom om att jag just då inte hade någon tjänst, ringde han mig och bad mig tjänstgöra några dagar, så att han kunde annonsera tjänsten ledig. Jag lovade att komma några dagar, men det blev omkring 40 år.

Vid den första kommunsammanslagningen bildades Lagunda kommun av 10 socknar i vilken Hjalsta ingick. Varje socken hade sin egen skola. Det visade sig snart, att det var synnerligen opraktiskt att ha så många skolor, så fullmäktige beslöt, att en centralskola skulle byggas i Örsundsbro. Så skedde, och den stod klar

att tagas i bruk vid höstterminens början år 1963.

Jag skulle då vikariera på rektorns semester, och jag erbjöd mig att insamla och till nya skolan föra aktuell och användbar undervisningsmateriel från de gamla skolorna. Vid insamlingsarbetet fann jag, att i bodar och på vindar fanns gamla skolmöbler och gammal undervisningsmateriel, som endast hade historiskt värde. Där fanns också många gamla läroböcker vars innehåll avviker mycket från nutida läroböcker. Ett par exempel: "Nya Hebriderna, bebodda af ett gästfritt, godhertadt folk, som dock äro menniskoätare. Nya Caledonien: Inevånarna äta spindlar, småsten och människor."

Hos mig väcktes då tanken att även dessa saker borde bevaras, så att kommande generationer kunde få se, hur en skolsal var möblerad på 1800-talet och undervisningsmaterial från samma tid. Jag framförde mitt förslag i skolstyrelsen, som jag tillhörde, och denna tillstyrkte förslaget. Det slutgiltiga beslutet måste fattas av fullmäktige, som skulle ställa en lämplig lokal till förfogande. Fullmäktige, som jag även tillhörde, beslöt, att jag skulle få upprätta museet i Nysätra gamla skolhus där museet fortfarande är beläget.

När nu själva museet var klart, ville jag även veta hur skolväsendet utvecklats i Lagunda storkommuns 10 socknar från äldsta tid till nutid.

För att få svar på den frågan måste jag gå till socknarnas gamla protokollböcker.

Jag tog en socken i taget och läste alla protokoll från äldsta tid till år 1950. Alla paragrafer, som handlade om undervisning och skolfrågor skrev jag av. Det blev 781 handskrivna A4-sidor. Med stöd av detta underlag och en inventering av museets 2100 rubricerade föremål har jag utarbetat de två häftena: Vad gamla handlingar berättar och Vad gamla föremål berättar.

Jag kunde nu som rektor vid Örsundsbro skolan inte bara se nutidens skola utan även det gångna århundradets skola.

Jag vill härmed framföra mitt varma tack till Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund för den medalj de tilldelat mig för mitt arbete att skapa Lagunda skolmuseum.

Mona von Engeström

Mona Benzelstierna von Engeström, född Holmqvist, 18 oktober 1942. Bördig från Själevad utanför Örnköldsvik, Ångermanland. Uppvuxen vid Moälven med landskapets berg, skogar och dalar som bakgrund. Kärleken till hembygden har alltid varit en ledstjärna. Redan tidigt fascinerad av historia. De första stenyxorna fanns i Själevads hembygdsgård. Därifrån kunde man se Själevads kyrka med dess grekiska tempelfasad på andra sidan älven. Midsommarafton vid Själevads hembygdsgård och senare Hampnäs folkhögskola är som midsommar i Altuna bara 40 år senare.

Folkskola, realskola, gymnasium var fyllda av glädjrika studier, framförallt historia, arkeologi, latin och grekiska.

Tack vare goda föräldrar blev det sedan Uppsala och humaniora. Från latin till museiteknik, dels på 60-talet, dels på 70-talet. Kamratgänget i arkeologi betydde mycket för tankar kring människan i forntid och nutid.

Minnesvärda lärare och föreläsare fanns många såsom Allan Ellenius i konsthistoria, Bertil Almgren, Ulf Erik Hagberg, Bosse Gräslund och Pär Olsén, alla i arkeologi. Sven Lundström i latin med flera.

På 70-talet var det Statens Historiska Museum och Riksantikvarieämbetet som var arbetsgivarna. Utställningar, guidningar, utgrävningar var arbetsområdena. Allmänhetens intresse för historia fanns givetvis också då, men historieintresset har vuxit mycket, särskilt under 90-talet.

1975 flyttade vi permanent till makens fädernegård i Altuna. Där knöts för mig samman museiintresset, arkeologin med hembygdsrörelsen och jag valdes till ordförande i Altuna hembygdsförening.

1984 började en ny karriär i livet genom folkbildningsarbete i studiecirkelform. Två kurser i latin och Enköpings historia blev fler och fler. Snart var det på heltid med konst, historia, arkeologi, latin, engelska, hembygdskunskap, idéhistoria och religionshistoria. Främst Medborgarskolan, men också Vuxenskolan, ABF, Hembygdsarbete i skolan, kultur-

vandringar, turistutbildning tillhör arbetet under åren. Numera tillhör också Västerås verksamhetsområdet med samma ämnen.

Hembygden är också här viktig och har stor skönhet. Här uppe på kullen vid

Göksbo har fostrats tre barn. Kristina 25 år, Johan 20 år och Carl-Stefan 15 år. Förhoppningen är att samma kärlek till hembygden skall vara ledstjärna i livet för dem.